

INSTYTUT STUDIÓW MIĘDZYNARODOWYCH

ul. Koszarowa 3
51-149 Wrocław

tel. +48 71 375 51 37 | +48 71 375 51 36 | +48 71 375 51
32 | +48 71 326 10 04

wns.ism@uwr.edu.pl | ism.uni.wroc.pl

dr hab. Larysa Leshchenko, prof. UWrocław
Instytut Studiów Międzynarodowych
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: larysa.leszczenko@uwr.edu.pl

Wrocław, 17-12-2022 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Antona Kalinovskiego
na temat: *Ukraina w latach 1991 -2004. Geneza Rewolucji Pomarańczowej na Ukrainie*
Przygotowana pod kierunkiem dr hab. prof. UwB Adama Czesława Dobrońskiego,
maszynopis, ss. 197.**

1. Uwagi wstępne

Zainteresowanie tematem zmian w społeczeństwie ukraińskim, jakie następowały w wyniku masowych protestów, wśród badaczy polskich jest zauważalne i utrzymuje się na wysokim poziomie od lat¹. Warto jednak zaznaczyć, że wydarzenia z okresu Rewolucji Pomarańczowej oraz jej konsekwencje, straciły nieco na aktualności, co nie oznacza, że wydarzenie sprzed kilkunastu lat zostały w pełni zbadane, a temat wyczerpany. Dążąc do wszechstronnego ujęcia zmian społecznych i politycznych w Ukrainie po odzyskaniu suwerenności, warto jednak odnieść się do źródeł i genezy tych zmian. Ukraina od ponad 300 lat przebywała w polu agresywnych wpływów rosyjskich, co pozostawiło odczuwalny ślad w systemie funkcjonowania państwa i społeczeństwa ukraińskiego. Fałszowanie historii przez imperium rosyjskie i tworzenie mitów imperialnych opierało się o totalne niszczenie historii ukraińskiej, jak i zawłaszczanie spadku Rusi Kijowskiej. Utrwalenie fałszywych mitów historycznych przez imperium rosyjskie w ciągu stuleci, stanowiło fundament istnienia tego państwa. Wówczas gdy suwerenna Ukraina rozpoczęła proces odradzania własnej spuścizny

¹ Zob.: *Pomarańczowa rewolucja szansa dla ukraińskiej transformacji politycznej*, red. A. Furier, Szczecin 2006; J.M. Nowakowski i in., *Ukraina na zakręcie: drogi i bezdroża pomarańczowej rewolucji*, wyd. Trio, Warszawa 2005; J. Konieczna, *Pomarańczowa rewolucja na Ukrainie. Próba zrozumienia przyczyn*, OSW, Warszawa 2005, i in.

kulturowo-historycznej, napotkała się z rosyjską agresją, mającą na celu zachowanie dotychczasowej zależności kolonialnej nad suwerennym państwem. Trwająca wojna Rosji przeciwko Ukrainie w oczywisty sposób zdominowała także tematy dyskusji eksperckich, naukowych, jak również rozważania badaczy zajmujących się naukami społecznymi. Tym niemniej, usystematyzowanie chronologii kształtowania ukraińskiej tożsamości narodowej oraz wskazanie na jej odrębny charakter, różniący się od narzucanych przez rosyjską wersję historiografii *cliché*, pozostaje również istotne dla rozumienia procesów zachodzących we współczesnym państwie ukraińskim. Uwzględniając powyższe, uznaję, że wybór tematu recenzowanej dysertacji jest w pełni uzasadniony i może wnieść istotny wkład w badania nad studiami posttotalitarnymi i ustrojowymi.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

Przedłożona do oceny rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz bibliografii. Zaproponowany przez Doktoranta układ recenzowanej rozprawy ogólnie nie wzbudza zastrzeżeń, jednak bardziej szczegółowe uwagi dotyczące struktury pracy, zostaną przedstawione w kolejnej części recenzji.

We *Wstępie* Doktorant uzasadnił wybór tematu rozprawy, wskazał na *novum* w swoich rozważaniach, sformułował pytania badawcze, jak również wyjaśnił specyfikę doboru materiałów źródłowych oraz literatury przedmiotu, na podstawie którego została przygotowana recenzowana rozprawa. Pewien niedosyt wzbudza zbyt enigmatyczne wyjaśnienie dotyczące metodologii podjętych badań, nie zauważono także odniesienia się Doktoranta do teorii naukowych właściwych dla nauk społecznych. Temat rozprawy wskazuje na interdyscyplinarny charakter badań z pogranicza nauk o polityce i historii, co istotnie wymaga od Doktoranta poważnego wysiłku oraz zaangażowania badawczego, nie zwalnia przy tym od rzetelności i wykazania się wiedzą teoretyczną.

W rozdziale I rozprawy zatytułowanym *Kształtowanie się ukraińskiej tożsamości narodowej* Autor podjął próbę zaprezentowania syntetycznego zarysu dużego okresu dziejów Ukrainy obejmującego prawie 600 lat. Ukazanie genezy kształtowania się ukraińskiej

tożsamości narodowej na przestrzeni stulecie ma zdecydowany wpływ na współczesne wydarzenia dotyczące stanowienia suwerennego państwa. Jako początek procesu kształtowania się ukraińskiej tożsamości narodowej, Autor wskazuje XIV wiek, wówczas terytoria ukraińskie wchodziły do składu Wielkiego Księstwa Litewskiego. Natomiast jako finalne wydarzenie, kończące ukształtowanie terytorium Ukrainy w składzie b. ZSRR, Doktorant wskazuje 1954 rok - dokonano wówczas przez władze radzieckie zmiany podporządkowania administracyjnego półwyspu Krymskiego, na mocy dekretu prezydium Rady Najwyższej ZSRR półwysep został przekazany do składu Ukrainy, jako republiki związkowej. W rozdziale tym, rzecz jasna, jedynie w sposób lakoniczny nakreślono najważniejsze wydarzenia mające istotny wpływ na tworzenie tożsamości ukraińskiej. Autor słusznie zauważa, że okres 1917-1954 r. w historii Ukrainy wymaga także pogłębionych badań archiwalnych, dotarcie do takich zasobów zgromadzonych na terenie FR w obecnych warunkach nie jest możliwe. Zabrakło jednak precyzyjnego sformułowania listy ewentualnych pytań lub wątpliwości, które, według Autora, wymagają dodatkowej weryfikacji.

Rozważania Doktoranta zaprezentowane w drugim rozdziale dysertacji pt. *Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka w latach 1985-1991* ułożone zostały w kontekście zachodzących zmian w imperium sowieckim po objęciu władzy przez Michaiła Gorbaczowa. W rozdziale została przedstawiona analiza sytuacji demograficznej oraz językowej ówczesnej Ukrainy, Autor wnioskuje, że w tych regionach Ukrainy, które „były częścią Rzeczypospolitej” do 1648 roku „skuteczniej zachowywały się atrybuty ukraińskie”, natomiast w południowych i wschodnich regionach zauważalna była dominacja rosyjska (s. 43). Doktorant zwraca słuszną uwagę, że przymusowa wewnętrzna polityka migracyjna za czasów sowieckich przyczyniła się w istotnym stopniu do zmiany składu etnicznego poszczególnych regionów Ukrainy. Warto też dodać, że przymusowa rusyfikacja powodowała sztuczne zwiększenie statystycznych „Rosjan” na terenach Ukrainy. W analizie dotyczącej okresu gorbaczowskiej *pierestrojki* i jej wpływu na Ukrainę, jako republikę związkową, Autor przedstawił także zarys funkcjonowania ówczesnej gospodarki ukraińskiej. Doktorant

przytoczył interesujące informacje i opinie wskazujące na dążenia ówczesnych władz Ukrainy (jako republiki związkowej) do usamodzielnienia się ekonomicznego i możliwości prowadzenia działalności eksportowo-importowej bez uzgadniania z Moskwą. Należy podkreślić, że Autor w tym rozdziale odwołał się do licznych dokumentów archiwalnych, potwierdzających zachodzące zmiany w sposobie zarządzania gospodarką republikańską w przeddzień rozpadu imperium sowieckiego oraz wskazał na bezpośrednią zależność pomiędzy samodzielnością ekonomiczną a samodzielnością polityczną Ukrainy. Analizując sytuację w Ukrainie jako republice związkowej, Doktorant nakreślił tło zachodzących zmian społecznych i politycznych, wskazał na katastrofę czarnobylską jako jeden z czynników, który przyspieszył rozpad imperium. W swoich rozważaniach Autor przedstawił zarys chronologii zachodzących zmian na terytorium Ukrainy w różnych dziedzinach życia społecznego oraz politycznego, jeszcze przed formalnym rozpadem ZSRR, podkreślił znaczenie odradzających się inicjatyw oddolnych, jako początków kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego. W rozdziale została zwrócona uwaga na takie ważne wydarzenia w historii najnowszej Ukrainy, które zaszły jeszcze przed 1991 rokiem, jak: odrodzenie religijne, a szczególnie odrodzenie kościoła greko-katolickiego², kwestia powrotu z wieloletniej deportacji Tatarów Krymskich³, zniesienie cenzury, utworzenie ruchu na rzecz utworzenia narodowych sił zbrojnych, uznanie języka ukraińskiego jako państwowego, przeprowadzenie wielopartyjnych wyborów do Rady Najwyższej (1989), wyborów samorządowych (1990)⁴. Należy zauważyć, że intensywność i nasilenie zmian politycznych w Ukrainie przed rozpadem imperium, zdecydowanie wyprzedzały zmiany w innych republikach związkowych, jak i w samej Rosji. Autor słusznie zwrócił uwagę, że dążenia do suwerenności Ukrainy nie uzyskały natychmiastowego poparcia wśród liderów państw Europy Zachodniej i USA, obawy przed rozpadem imperium sowieckiego przeważały nad akceptacją i uznaniem dążeń do suwerenności narodu

² Zob.: T. Szyszlak, *Lwowskie sacrum, kijowskie profanum : grekokatolicyzm w ukraińskiej przestrzeni publicznej od pierestrojki do pomarańczowej rewolucji*, Warszawa 2012.

³ Zob.: O. Voytyuk, *Tatarzy Krymscy Sytuacja narodu w warunkach zmieniających się państwowości*, Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy 2018.

⁴ Warto przy tym pamiętać, że samorzady w 1990 r., jako element systemu radzieckiego zdecydowanie różniły się zasięgiem swoich uprawnień i kompetencji od samorządów dzisiejszych.

ukraińskiego. Doktorant odwołał się do zdecydowanego stanowiska Polski, uznającej podmiotowość prawną Ukrainy i nawiązującej bezpośrednie relacje gospodarcze bez pośrednictwa Moskwy. W przedstawionych rozważaniach podkreślono aktywność międzynarodową dyplomacji ukraińskiej w okresie 1990-1991 r., powołano się także na ważny w tym zakresie dokument - uchwały Rady Najwyższej USRR *O realizacji Deklaracji o suwerenności państwowej Ukrainy w dziedzinie stosunków zewnętrznych* (s. 75, w tłumaczeniu Autora - „stosunków zagranicznych”). Doktorant zaprezentował analizę przebiegu referendum niepodległościowego w Ukrainie (1 grudnia 1991 r.) oraz przebieg i wyniki pierwszych wyborów prezydenckich, które odbywały się równoległe z referendami, zwracając uwagę na początek podziału elektorального w kraju, który nasilił się w kolejnych wyborach prezydenckich (1994) i parlamentarnych (2002). Autor wnioskuje, że to właśnie „geografia elektoralna stała się jedną z przyczyn Rewolucji Pomarańczowej” (s. 80).

W trzecim rozdziale rozprawy pt. *Gospodarka Ukrainy w latach 1991-2004* Doktorant skupił uwagę na wyzwaniach suwerennej Ukrainy w dziedzinie ekonomicznej. Autor słusznie zwrócił uwagę na ciężącą spuściznę centralnie planowanej gospodarki z poprzedniego ustroju politycznego, brak umiejętnego zarządzania gospodarką w warunkach transformacji ustrojowej, hiperinflację, która dotknęła Ukrainę, jak i inne państwa postradzieckie, zależności ekonomiczne od FR. Mimo trudnej sytuacji ekonomicznej, w państwie podjęto decyzje o reformach rynkowych oraz reformie monetarnej, która przyniosła zauważalne pozytywne efekty. Wprowadzenie do obiegu 1997 roku pieniądza narodowego - hrywny, miało tak znaczenie ekonomiczne, jak i ważne znaczenie dla utrwalenia tożsamości ukraińskiej. Prezentując przebieg zmian gospodarczych w niezależnej Ukrainie, Autor uwzględnia także szeroki kontekst międzynarodowy i sytuację ekonomiczną w Europie i na świecie w okresie 1991 - 2004 r., analizuje przebieg procesów prywatyzacyjnych w Ukrainie, wskazuje na nieprawidłowości, problemy i wyzwania, które dotyczą kraj we wskazanym czasie. W rozdziale została poświęcona także uwaga procesom prywatyzacji w Ukrainie, jak również wskazano na negatywne zjawiska, które towarzyszyły temu procesowi, między innymi, szybkie powstanie grup oligarchicznych, wywierających wpływ na życie polityczne

w państwie, jak również system sądowniczy oraz media. Autor uznaje, że jedna z podstawnych przyczyn masowych protestów społecznych na przełomie 2003 i 2004 r., tkwi właśnie w braku akceptacji przez społeczeństwo zjawiska oligarchizacji.

Czwarty rozdział zatytułowany *Polityka międzynarodowa Ukrainy w latach 1991-1994. Wzmacnianie niepodległości i wyrzeczenie się broni jądrowej* na wstępie wzbudza niektóre wątpliwości dotyczące poprawności stylistycznej i logicznej, gdyż pierwszy podrozdział (pół strony niżej) już został zatytułowany *Polityka zagraniczna Ukrainy w latach 1991 - 2004 r.* Czy tłumaczyć taką różnicę nieuwagą Autora czy brakiem rzetelności? W każdym bądź razie tego typu pomyłki obniżają walory merytoryczne recenzowanej pracy.

W rozdziale czwartym Autor odniósł się do decyzji władz ukraińskich w dziedzinie polityki zagranicznej, które zapadały w pierwsze miesiące funkcjonowania suwerennego państwa, między innymi, została przedstawiona analiza relacji bilateralnych Ukrainy z wybranymi państwami postradzieckimi oraz WNP, jako strukturą ponadnarodową. W rozdziale pojawia się krótka opinia dotycząca kwestii uzyskania przez Ukraińską Cerkiew Prawosławną autokefalii, jednak Autor wątek ten nie kontynuuje, a przechodzi do relacjonowania przebiegu nawiązania przez Ukrainę kontaktów dyplomatycznych z Polską, Litwą i Łotwą oraz państwami członkowskimi Rady Bezpieczeństwa ONZ. Doktorant, powołując się na dane badacza ukraińskiego, zauważa, że w ciągu grudnia 1991 roku suwerenność Ukrainy została uznana przez 66 państw świata. Intensywność nawiązywania kontaktów dyplomatycznych i relacji bilateralnych przez Ukrainę w 1991-1992 r. była imponująca, co potwierdzało zdecydowane i nieodwracalne dążenie państwa do umocnienia swojej suwerenności. Zabrakło w tym kontekście rozważań dotyczących zaangażowania kadry dyplomatycznej oraz przedstawicieli władz państwowych i intelektualistów ukraińskich w proces kształtowania samodzielnej polityki zagranicznej Ukrainy, wypadało by podać przynajmniej kilka nazwisk. Wątek ten wydaje się być szczególnie ważny i interesujący na tle podobnych procesów w państwach poradzieckich, gdyż przebiegał on z różną intensywnością i różnymi wynikami, a ustalenie relacji dyplomatycznych z partnerami zagranicznymi przez niektóre państwa postradzieckie trwało latami. W rozdziale czwartym Autor wskazał także na

dylematy polityki zagranicznej Ukrainy w kwestii bilansowania pomiędzy Zachodem a FR, odwołał się do skomplikowanej sytuacji dotyczącej prób poszukiwania drogi porozumienia z Rosją w kwestii floty czarnomorskiej i statusu Krymu. Doktorant przytacza także opinie, dotyczące polityki zagranicznej Ukrainy wobec Rosji, przedstawiane przez reprezentantów proukraińskich partii politycznych i organizacji społecznych. Powyższe opinie zostały zaczerpnięte z wybranych dokumentów archiwalnych, które zbadał Doktorant. W rozdziale poświęconym polityce zagranicznej Ukrainy zostały poruszone także kwestie relacji państwa z USA, Kanadą, państwami Europy Zachodnie, jak również z Polską. Autor zaprezentował rozwój polityki zagranicznej Ukrainy za czasów prezydenta Leonida Kuczmy (1994-2004), zwrócił uwagę na powściągliwą politykę USA oraz państw Europy Zachodnie wobec skonkretyzowania perspektywy integracji euroatlantyckiej dla Ukrainy, zaprezentowano analizę relacji z Polską oraz Federacją Rosyjską. Doktorant przedstawił skomplikowaną architekturę relacji bilateralnych i multilateralnych Ukrainy w dekadzie prezydentury L. Kuczmy, zwrócił uwagę na nieustające próby władz Rosji w presji i wywieraniu nacisków na państwo ościenne. Doktorant wnioskuje, że to właśnie polityka wielowektorowości stała się kolejnym czynnikiem wywołującym Rewolucję Pomarańczową.

W finalnym piątym rozdziale pt. *Sytuacja polityczna na Ukrainie w latach 1991 - 2004* Autor kolejny raz nawiązuje do kwestii procesów transformacyjnych państwa ukraińskiego oraz meandrów polityki wewnętrznej wskazanego okresu, uszczegóławiając swoje rozważania. Taka kolejność rozdziałów (IV i V) wnosi wrażenie ciągłego nawiązywania do zagadnień, które już w podstawowym stopniu zostały poruszone i wyjaśnione w poprzednich rozdziałach, ponadto, wydaje się bardziej logicznym i uzasadnionym jest uszeregowanie rozważań dotyczących wewnętrznych procesów transformacyjnych w porządku poprzedzającym zagadnienia związane z polityką zagraniczną państwa. W związku z brakiem uzasadnienia przez Autora zastosowanej kolejności rozważań, oczekuję się, że takie wyjaśnienie zostanie przedstawione w czasie obrony rozprawy lub przy opracowaniu redakcyjnym tekstu przed złożeniem monografii do druku.

Doktorant w ostatnim rozdziale rozprawy zaprezentował zarys przebiegu debat i dyskusji wokół powstania i treści ustawy zasadniczej suwerennej Ukrainy, jak również odniósł się do referendum z 2000 roku w sprawie wniesienia zmian do Konstytucji, która weszła w życie w 1996 roku. Autor szczegółowo analizuje przebieg kampanii wyborczych z 1999 roku (prezydencka) i 2002 roku (parlamentarna), zwracając uwagę na rywalizację polityczną w państwie, mankamenty i niedoskonałości systemu wyborczego, układy polityczne i wykorzystanie nieuczciwych zabiegów wyborczych przez przedstawicieli władz, jak również zwraca uwagę na ingerencję Rosji w sprawy wewnętrzne Ukrainy. Warto przy tym jednak zaznaczyć, że społeczeństwo ukraińskie nie pozostawało obojętne wobec trwających wydarzeń, aktywnie reagowało na nieprawidłowości oraz organizowało masowe akcje protestacyjne, które przeszły do historii najnowszej Ukrainy jako Rewolucja Pomarańczowa.

W *Zakończeniu* rozprawy doktorskiej Autor nakreśla perspektywę badawczą poruszonego problemu, uznaje, że dostęp do dokumentów archiwalnych z lat 2000-2004 może wnieść dużo nowego w postrzeganie i interpretacje wydarzeń z okresu Rewolucji Pomarańczowej. Finalizowanie recenzowanej dysertacji przez Doktoranta zbiegło się z tragicznymi wydarzeniami w Ukrainie, kolejnym etapem wojskowej agresji rosyjskiej, co radykalnie zmienia perspektywę analizy wydarzeń z czasów Rewolucji Pomarańczowej oraz rozważenie „hipotezy, że była to przemyślana polityka [rosyjska -LL] zamierzająca do zniszczenia niezależnej, suwerennej państwowości ukraińskiej” (s. 171). Trudno nie zgodzić się z powyższymi wnioskami.

3. Baza źródłowa i literatura przedmiotu

Recenzowana dysertacją została przygotowana na podstawie wybranych materiałów archiwalnych, pochodzących z zasobów Centralnego Państwowego Archiwum Wyższych Organów Władzy i Zarządzania Ukrainy (ukr. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Warto podkreślić, że analiza materiałów

archiwalnych dotyczących zmian ustrojowych w Ukrainie przed rozpadem imperium sowieckiego, jak i w pierwsze dziesięciolecie niepodległości, stanowi wartościową i jedną z najbardziej interesujących części recenzowanej rozprawy. Autor uwzględnił szeroki wybór literatury przedmiotu w języku ukraińskim, polskim, odniósł się do wybranych publikacji dotyczących tematyki rozprawy w języku angielskim. Warto zwrócić uwagę, że wydarzenia dotyczące Rewolucji Pomarańczowej w Ukrainie zostały zaprezentowane w rozprawach badaczy wywodzących się także z europejskich i amerykańskich ośrodków naukowych, do których warto byłoby się odwołać i podjąć próbę skonfrontowania opinii i wniosków prezentowanych przez ekspertów wywodzących się z ośrodków z Europy Środkowo-Wschodniej, dla przykładu kilka wybranych prac: *Revolution in Orange: The Origins of Ukraine's Democratic Breakthrough*, (eds.) A. Aslund, M. McFaul, Washington, DC: Carnegie Endowment 2006, A. Wilson, *Ukraine's Orange Revolution*, Yale University Press 2005, A. Krushelnycky, *An Orange Revolution: A personal Journey Through Ukrainian History*, London: Harvill Secker 2006, P. D'Anieri, *Orange Revolution and Aftermath: Mobilization, Apathy, and the State in Ukraine*, Johns Hopkins University Press 2010, V. Avioutskii, *Aksamitne rewolucje*, Warszawa 2007 (przełożyła A. Czarnacka).

Doktorant sięgnął po informacje zamieszczone na wybranych portalach internetowych mediów rosyjskich, które wzbudzają poważne wątpliwości dotyczące ich rzetelności i braku zaangażowania, jest to tak zwana „żółta prasa”, sterowana przez służby bezpieczeństwa Rosji, chodzi, między innymi, o takie „źródła informacji (raczej - dezinformacji)” jak: „Аргументы и Факты” czy portal „...”. Wydaje się, że nawet młody badacz powinien bardziej rozważnie korzystać z informacji zawartych w mediach propagandowych, mających na celu manipulację oraz szerzenie nieprawdziwych informacji i nie powielać tych treści nawet w słusznym kontekście.

4. Język rozprawy oraz poprawność formalna

Staranność językową recenzowanej rozprawy wywołuje szereg uwag, liczne nieścisłości stylistyczne, gramatyczne oraz interpunkcyjne przeszkadzają w ogólnym

odbiorze treści dysertacji. Poniekąd wyjaśnienie powyższego można uzyskać od samego Doktoranta, gdyż podkreśla, że jest obywatelem Białorusi i docenia możliwość studiowania w Polsce oraz przygotowania rozprawy doktorskiej (s. 11). Wydaje się jednak, że takie wyjaśnienie jest mało satysfakcjonującym, ponieważ kryteria formalne dysertacji doktorskich są sztywne i ich uwzględnienie jest konieczne. W przypadku przygotowania rozprawy do druku, Autor zdecydowanie powinien zwrócić się o pomoc do redaktora tekstów naukowych, a także wykazać się większą starannością w poprawnym i ujednoliconym zapisie imion i nazwisk oraz tytułów przywoływanych publikacji.

W tytułach rozdziałów i podrozdziałów rozprawy zdarzają się nie zbyt zgrabne i precyzyjne sformułowania, np.: „polityka międzynarodowa Ukrainy” zamiast *polityka zagraniczna*, „wyrzeczenie się broni jądrowej” zamiast *rezygnacja z broni jądrowej*. Autor niefortunnie stosuje nazwę stolicy w zamian nazwy państwa w tytule jednego z podrozdziałów: *Represyjna polityka carska. Ziemie ukraińskie pod rządami Wiednia*. Naśladowanie skrótów myślowych charakterystycznych dla współczesnych mediów nie jest właściwym wzorcem dla tekstu naukowego, powoduje to także wątpliwości dotyczące jednoznacznego odbioru przedstawionej informacji. Autorowi warto zwrócić uwagę na poprawny zapis tytułów publikacji w języku ukraińskim, gdyż podobieństwa językowe (rosyjski, białoruski, ukraiński) w tym przypadku okazały się mało pomocne (stosowanie litery *-u* zamiast *-i*, *-e* zamiast *-e* oraz *in*).

5. Wnioski i konkluzja końcowa

Przedłożona do oceny rozprawa niewątpliwie posiada walory naukowe i jest ważnym wkładem w rozwój badań historycznych i politologicznych dotyczących kształtowania się suwerennego państwa ukraińskiego, jako przykładu zmagania ze spuścizną postkolonialną oraz walką o swoje przetrwanie. Podjęte w dysertacji zagadnienia wskazują także na podobne procesy zachodzące w państwach regionu, które doświadczyły wielowiekowej dominacji przez imperium rosyjskie oraz sowieckie, zachowały jednak przy tym właściwą dla nich

INSTYTUT STUDIÓW MIĘDZYKRAJOWYCH

ul. Koszarowa 3
51-149 Wrocław

tel. +48 71 375 51 37 | +48 71 375 51 36 | +48 71 375 51
32 | +48 71 326 10 04

wns.ism@uwr.edu.pl | ism.uni.wroc.pl

specyfikę kulturową, gospodarczą i polityczną. Ukraiński przypadek wyraźnie wskazuje, że odfałszowanie wieloletniej narracji sowieckiej i rosyjskiej odnoszącej się do procesów państwowotwórczych w państwach regionu Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego oraz Azji Centralnej będzie wymagać od badaczy reprezentujących nauki społeczne i humanistyczne podjęcia wnikliwych badań i sprostowania dotychczasowych interpretacji zdominowanych rosyjską racją stanu (np. mit trójjedynego narodu słowiańskiego).

Wskazane wyżej uchybienia i niedopracowania w recenzowanej rozprawie doktorskiej powinny zostać poprawione i skorygowane przed przygotowaniem dysertacji do druku, natomiast można zakładać, że Doktorant zechce odnieść się do wyjaśnienia zaistniałych wątpliwości oraz doprecyzowania kwestii teoretycznych w trakcie obrony rozprawy przed komisją doktorską.

Reasumując stwierdzam, że rozprawa mgr Antona Kalinovskiego spełnia warunki zawarte w Ustawie z dnia 14.03.2003 r. O stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) i niniejszym wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów procedury ubiegania się o stopień naukowy doktora.